

ХРИСТИЯНСКО ВЪЗПИТАНИЕ И ДИГИТАЛНИ МЕДИИ – РЕЗУЛТАТИ ОТ КОРЕЛАЦИОННО ИЗСЛЕДВАНЕ НА ДЕЦА ОТ НАЧАЛНА УЧИЛИЩНА ВЪЗРАСТ, ИЗУЧАВАЩИ РЕЛИГИЯ

Магдалена Маринова Легкоступ

Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“, Велико Търново

CHRISTIAN SCHOOLING AND DIGITAL MEDIA – RESEARCH RESULTS OF CORRELATION STUDY OF CHILDREN OF PRIMARY SCHOOL AGE STUDYING RELIGION

Magdalena Marinova Legkostup

University of Veliko Tarnovo „St. Cyril and St. Methodius“

Авторът изразява своята благодарност на научен проект ДН 05/2016. „Дигитални компетенции и медиаобразование в предучилищна и начална училищна възраст (2016–2019)“ за подкрепата, осигурена за настоящата статия.

Abstract: This scientific paper sets out to present the results of correlation study of effect and frequency of digital media use on Christian education of children of primary school age studying religion. It provide information on the effects of both the frequency and form of digital media usage among these pupils, providing data on their correlation with the level of Christian upbringing.

Keywords: frequency digital media usage, form of digital media usage, Christian upbringing, correlation.

Все по-нарастващият интензитет в използването на дигитални медии сред децата и подрастващите представлява валиден случай на безпокойство относно потенциалните негативни ефекти, които биха могли да имат те върху християнското съзряване. Макар че в това отношение обект на проучване могат да бъдат много променливи, настоящето изследване разглежда преди всичко връзката между християнската възпитаност на учениците от начална училищна възраст, изучаващи религия, от една страна, и честотата (колко често?) и формата (какъв вид?) на употреба на цифрови медии, от друга. Данните, които се показват, са съответните статистически констатации от отговорите на участниците, предоставени от проведената анкета за ниво на християнска възпитаност и отговорите на въпросите, свързани с разбирането на честотата и формата на използване на дигитални медии сред учениците, изучаващи религия като избираем или факултативен учебен час. Представителната извадка на изследването се постига чрез анкетиране на 150 деца от ОУ „Св. Св. Кирил и Методий“, гр. Кюстендил и ОУ „Бачо Киро“, гр. Велико Търново, изучаващи религия – християнство-православие в начален етап на основно образование в избраните градове, което дава доверителен интервал = +/- 5%. Констатациите са анализирани в съответствие с първоначалната цел на проучването – да се разбере по-добре връзката между християнска възпитаност в начална училищна възраст и използването на цифрови медии като честота и форма. Тук представяме обработените данни, както и таблици и диаграми, които помагат за разбирането на метода на събиране и описание на съотношението между констатациите относно нивото на християнска възпитаност и честотата и формата на използване на дигитални медии сред 7-10-годишните деца. Представят се данните от проведеното изследване, след което се извършва анализ и се формулират изводи. В заключение се прави оценка на силните и слабите страни на изследователския проект и се предлагат препоръки за подобряване на силата и точността на дизайна на изследването.

Дефиниране на терминологията

Деца от начална училищна възраст. Този термин, използван в изследването, се отнася до ученици от началния етап на основното образование на възраст от 7 до 10 г. За целите на това изследване са избрани деца, изучаващи факултативен учебен час по религия. Фокусът на изследване е насочен върху тях, тъй

като, от една страна, в тази възраст най-ефективно се изграждат основите на християнското възпитание, а от друга – наблюдават се първите прояви на дихотомия между подрастващите (digital natives – дигитално поколение, родено в ерата на интернет) и техните родители (дигитални имигранти) що се отнася до използването и ранното приемане на различни платформи за цифрови медии. Според австралийският футурист, демограф и социолог Марк МакКриндъл [1] бъдещето е в ръцете на поколението Алфа – родените след 2010 г. Очаква се то да бъде най-трансформиращото до този момент. Изследваните деца от начална училищна възраст попадат в тази категория. Те взаимодействат с тъчскрийна от много ранна детска възраст и не смятат технологиите за инструменти, а ги интегрират изцяло в живота си, така че Интернет за тях е навсякъде и никъде. Това неминуемо води до размиване на границите между реалното и виртуалното.

Дигитална (цифрова) медия е всяко дигитално съдържание (текст, графика, аудио и видео), което може да се прехвърля по Интернет или други компютърни мрежи и след това да бъде достъпно чрез различни цифрови носители. В много отношения дигиталните медии обхващат огромен, разширяващ се пазар на съдържание на различни устройства или носители. По-конкретно, цифровите медии са нашите компютри, Iprods, електронни четци, клетъчни телефони и всички електронни устройства, които имат някакъв вид екран, който позволява да се общува визуално и чрез които получаваме звуци, изображения и думи. През тези устройства преминава голяма част от нашия живот. [2] Медиите и информационните и комуникационни технологии днес въздействат не само чрез съдържанието на съобщенията и образите, които разпространяват, но и като формират различни поколения хора на базата на моделите за медийно потребление. [3]

Християнско възпитание. Православното разбиране на християнското възпитание е, че то е процес на растеж в уподобяването на Христа, на духовно възрастване чрез благодатно „хранене“ на душата с учението и тайнствата на Църквата и проявата на вярата в добри дела. В настоящето изследване се прави проучване на християнската възпитаност на деца от начална училищна възраст, изучаващи религия, с цел да се разбере актуалното състояние на християнско възпитание в сравнение с текущото използване на дигитални медии както по честота, така и по форма. За тази цел се използва разработеният от P. L. Benson, M. Donahue и J. A. Erikson емпиричен инструмент – Scale Maturity Maturity (FMS)¹. FMS се стреми да отразява както разбирането на индивида за собствените му отношения с Бога, така и необходимите действия, дела на вярата, които, следва да бъдат следвани. Тези два елемента са преплетени в осем основни измерения на християнска възпитаност. [4]

Форма. В контекста на използването на дигитални медии под форма се разбира вида на използвания цифров носител. Формата може да се отнася както за носителя сам по себе си (например лаптоп, таблет или смартфон), така и за съдържанието, достъпно на него (например за развлечение, социални медии или за четене) и за специфичната му конкретна употреба. [5] За целите на това изследване формата се разглежда като широко понятие, включващо използването на дигитални медии от деца от начална училищна възраст, изучаващи религия, с цел разбиране на влиянието, което формата на използване на цифровите медии оказва върху тяхната християнска възпитаност.

Честота. В контекста на дигиталните медии честотата директно корелира с времето, през което човек има достъп и използва някаква форма на цифрова мултимедия. [6] Широкото разпространение на цифровите медии е довело до нарастващата им употреба или честота на използване. В това изследване се проучва влиянието на честотата на използване на дигиталните медии върху християнското възпитание на 7–10-годишните деца.

Изследователска хипотеза

Използването на дигиталните медии сред подрастващите причинява чувство на фалшива съпричастност, което в крайна сметка води до повишена изолация. Както от емпирична, така и от библейска гледна точка, духовното развитие се осъществява в синергия, докато индивидът е в общност с другите. Според честотата и формата на използване на цифровите медии сред децата от начална училищна възраст, макар че има много инструменти, които могат и понякога се използват за положително възпитание, като цяло те ще се окажат отрицателни за тяхното християнско възпитание, от една страна, поради изолирането, което то предизвиква, а от друга – поради използване на неподходящо дигитално съдържание.

Въз основа на оригиналния изследователски въпрос, са очертани следните специфични области: (1) корелация на резултатите от нивото на християнска възпитаност за времето, в което се използва дигитални медии дневно, (2) корелацията на резултатите от нивото на християнска възпитаност на учениците, използващи дигитални медии основно за развлечения, (3) корелация на резултатите от нивото на християнско възпитание на учениците, използващи дигитални медии основно за развлечения.

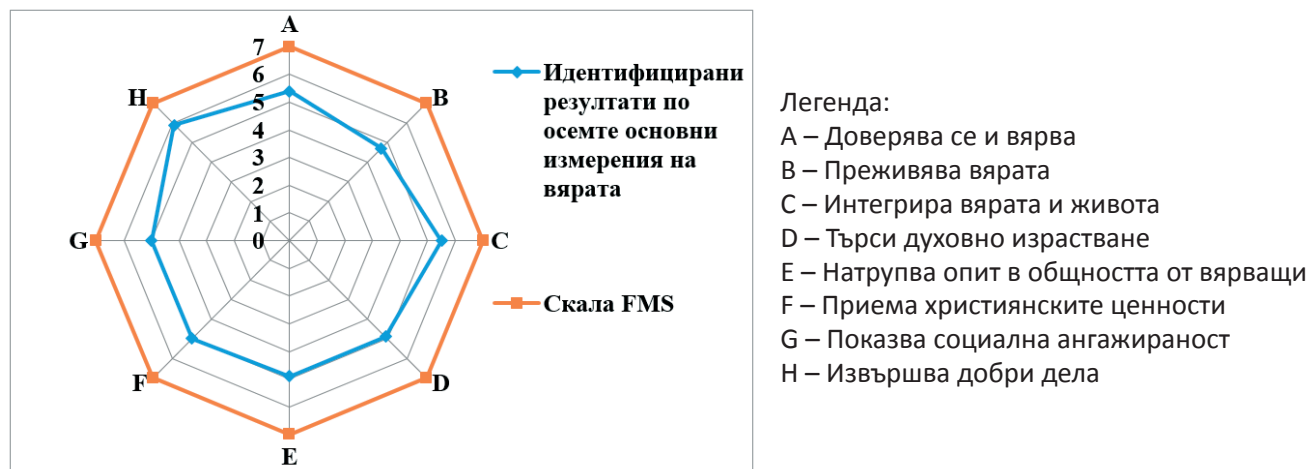
янска възпитаност на учениците, използващи дигитални медии предимно за достъп до социални медии, (4) съотношението на резултатите от нивото на християнска възпитаност на учениците, използващи дигитални медии главно за четене / домашна работа, (5) оценяване на нивото на християнска възпитаност на учениците, използващи дигитални медии предимно за друго (както е посочено в проучването). Като примерен модел на научна методология и изследователски инструментариум е използвано проучването на М. J. Dixon², обект на което са ученици в гимназиална училищна възраст, обучавани в духовни училища. За целта на настоящето изследване методологията е съобразена с конкретния изследователски контекст и целева група.

От 150 попълнени анкети от проучването 22 са започнати, но така и не са завършени напълно, което дава неопределени и неточни данни, осигуряващи 85% степен на завършване ($n = 128$). Въз основа на първоначалната извадка от броя на изучаващите религия учениците в начална училищна възраст, обект на това изследване ($n = 150$), от включените в извадката училища са използвани 85 % ($n = 128$) завършени анкети, което отговаря на приемливия размер на извадката според онлайн калкулатора за примерни размери на Creative Research Systems при база на доверителност от 99% и допустима грешка = +/- 3% .³

Констатации от проведеното изследване

1. Ниво на християнска възпитаност

Като референтна точка в изследването се сравняват средните оценки на нивото на християнска възпитаност от оригиналното изследване, завършено от Benson, Donahue, и Erickson чрез създадената от тях Faith Maturity Scale. [4] Чрез него се установява, че комбинираната средна стойност на изследваните е 4,63, като оценките варират от 1,6 до 6,8. За сравнение, това анкетно проучване е постигнало средно **5,1**, като оценките варират от 3,2 до 6,4. (относно анкетата за християнска възпитаност вж. описаната в предишна научна публикация методология на корелационното изследване [7]).

Фигура 1. Резултати от оценката на нивото на християнска възпитаност

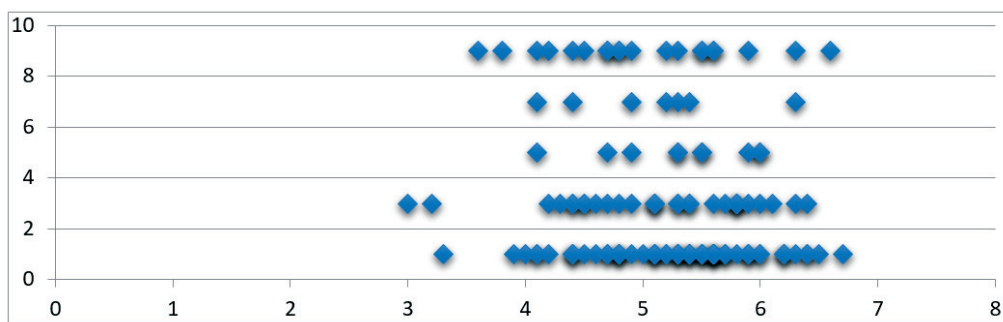
Резултатите от анкетите демонстрират относително високо ниво на християнска възпитаност, като на преден план изпъква готовността и силната мотивираност на учениците от начална училищна възраст, изучаващи религия, да извършват добри дела (вж.: показател H на Фигура 1.). Във връзка с това е силен изявен и интегритетът на вярата и живота. Типично за възрастта на участниците е и третото основно измерение на тяхната християнска възпитаност – доверие и безусловна вяра. Наблюдава се все още не съвсем ясно формиран стремеж и разбиране по отношение на търсенето на духовно израстване, натрупването на опит в общността от вярващи, приемането на християнските ценности и демонстрирането на социална ангажираност. В най-ранен етап на развитие е умението за преживяване на вярата.

2. Честота: корелация на резултатите от нивото на християнска възпитаност и честотата (времето) на използване на цифрови медии дневно

При разглеждането на изследователския въпрос една от основните области на интерес е времето, през което децата от начална училищна възраст осъществяват достъп до дигитални медии, както и предположението, че увеличеното потребление би съответствало на определени промени в християнската възпитаност. Въпреки това, въз основа на изследването, времето за достъп до дигитални медии не е оче-

видно свързано с тяхната християнска възпитаност. Полученият коефициент на корелация е $-0,127$ (виж Фигура 2. за визуално представяне на корелационните данни). Тъй като извадковият коефициент по абсолютна стойност е по-нисък от критичната стойност – коефициентът не е статистически значим. Според скалата на интерпретация на корелационните коефициенти при $0 \leq R_{YX} < 0,3$ корелационната зависимост се смята за слаба.

Анкетираните ученици бяха помолени да изберат средния си дневен достъп до дигитални медии в следните диапазони: 0-2 часа, 2-4 часа, 4-6 часа, 6-8 часа и 8 часа. В тези пет времеви рамки резултатите от Faith Maturity Scale имат малки вариации, като във всяка област се появяват относително високи стойности (вж. Таблица 1. Отклонения в християнската възпитаност спрямо честотата на използване на цифровите медии)

Фигура 2. Корелация на нивото на християнска възпитаност и честотата на използване дневно на цифрови медии

Таблица 1. Отклонения в оценката на християнската възпитаност според честотата на използване на цифровите медии

Честота (време)	гр. Кюстендил		гр. Велико Търново		ОБЩО	
	Брой ученици	FMS резултат (среден)	Брой ученици	FMS резултат (среден)	Брой ученици	FMS резултат (среден)
0-2 часа	31	5,6	30	5,1	61	5,4
2-4 часа	18	5,3	12	4,8	30	5,1
4-6 часа	7	5,6	2	4,8	9	5,2
6-8 часа	4	5,3	4	4,8	8	5,1
8+ часа	13	5,1	7	4,8	20	5
Невалидни анкети	21	-	1	-	22	-
Общо	94	5,4	56	4,9	150	5,2

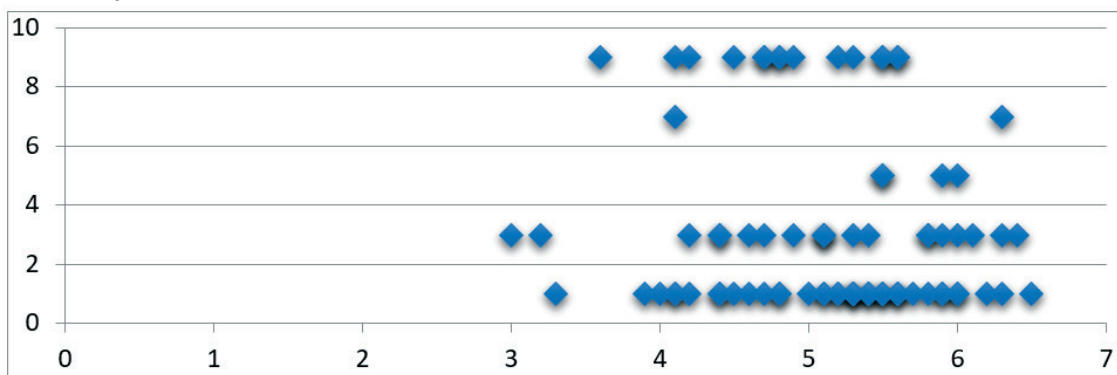
3. Форма: корелация на нивото на християнска възпитаност и формата на използване на цифрови медии

В допълнение към честотата, изследването търси корелация между християнската възпитаност и формата на използване на цифровите медии. Учениците бяха помолени да класират формата на дигиталните медии, които най-много се използват от най-малко до най-често; опциите включват развлечения, социални медии, четене / домашна работа и други. Въз основа на оригиналния изследователски въпрос, предположението на това изследване е, че може да има връзка между християнската възпитаност на подрастващите и формата на цифровите медии, които те предимно използват.

Таблица 2. Отклонения в оценката на християнската възпитаност според формата на използване на цифровите медии

Форма (основна)	Брой анкетирувани ученици	FMS резултат (среден)	Графика на отклоненията в оценката на християнската възпитаност
Забавление	82	5,2	
Социална медия	6	4,9	
Четене / домашна работа	28	5,3	
Друго	13	5,4	
Невалидни анкети	21	-	
Общо	150	5,2	

4. Корелация на нивото на християнска възпитаност и честотата на използване на дигиталните медии основно за развлечения

Фигура 3. Корелация на нивото на християнска възпитаност и честотата на използване на дигиталните медии основно за развлечения

Таблица 3. Отклонения в оценката на християнската възпитаност според честотата на използване на дигиталните медии основно за забавление

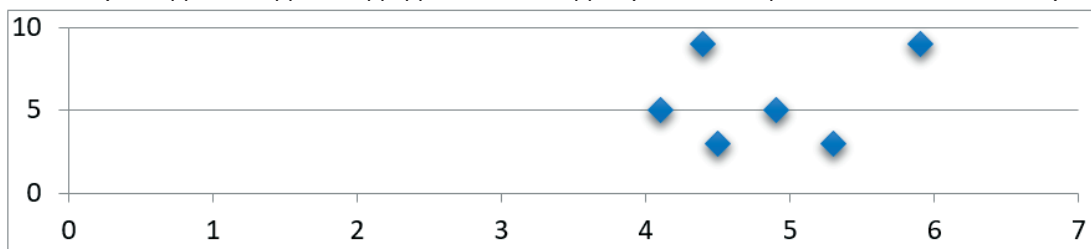
Честота (време)	Брой ученици	FMS резултат (среден)
0-2 часа	40	5,2
2-4 часа	21	4,8
4-6 часа	4	5,7
6-8 часа	2	5,2
8+ часа	15	4,9
Общо	82	5,2

Въз основа на разбирането за развлеченията и тяхното огромно значение в съвременната култура, допускането на това изследване е, че използването на дигитални медии предимно за забавление би довело до по-ниска степен на християнска възпитаност. Въпреки това въз основа на данните не се наблюдава очевидна зависимост между нивото на християнска възпитаност на учениците, които използват цифровите медии предимно с цел забавление, тъй като коефициентът на корелация е **-0,109** (корелационните данни са представени визуално на Фигура 3.). Учениците, които предпочитат забавлението като основна форма на използване на дигитални медии, показват относително висок среден резултат на ниво християнска възпитаност със среден рейтинг от **5,2**, като най-ниската средна оценка е при честота 2-4 ча-

са и над 8 часа, а най-висока – при 4-6 часа достъп до дигитални медии (вж. Таблица 3. за отклоненията в резултата).

5. Корелация на нивото на християнска възпитаност и честотата на използване на дигиталните медии основно за достъп до социални медии

Въз основа на разбирането за социалните медии и опасностите, свързани с тях, предположението на това изследване е, че онези, които използват дигитални медии основно за целите на социалните медии, биха довели до по-ниски нива на християнска възпитаност. Въз основа на данните обаче няма очевидна връзка между нивото на християнска възпитаност и тези, които използват цифровите медии главно за развлечения, тъй като полученият коефициент на корелация е **0,243** (корелационните данни са представени визуално на Фигура 4.). Учениците, които избират социалните медии като своя основна форма на дигитални медии, показват както висок, така и среден резултат на нивото на християнската си възпитаност с относително висок среден резултат от **4,9**, като най-ниската средна оценка е при честота 4-6 часа, а най-висока – при над 8 часа достъп до дигитални медии (вж. Таблица 4. за отклоненията в резултата).

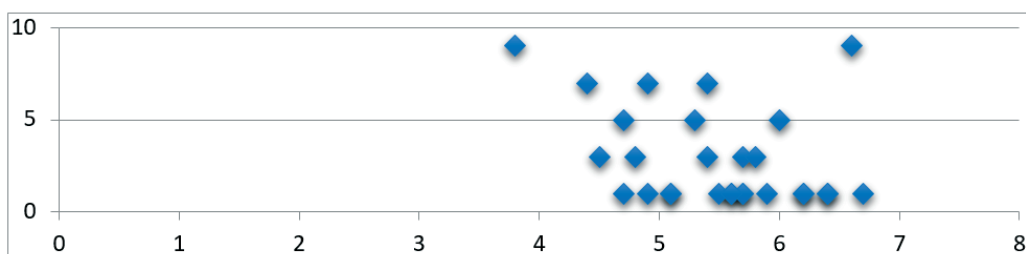
Фигура 4. Корелация на нивото на християнска възпитаност и честотата на използване на дигиталните медии основно за достъп до социални медии

Таблица 4. Отклонения в оценката на християнската възпитаност според честотата на използване на дигиталните медии основно за достъп до социални медии

Честота (време)	Брой ученици	FMS резултат (среден)
0-2 часа	0	-
2-4 часа	2	4,9
4-6 часа	2	4,5
6-8 часа	0	-
8+ часа	2	5,2
Общо	6	4,9

6. Корелация на резултатите от нивото на християнска възпитаност и честотата на използване на дигиталните медии главно за четене / домашна работа

Въпреки че е вероятно използването на дигитални медии за целите на четене и / или домашна работа да се окаже полезно по отношение на нивото на християнска възпитаност, резултатите, получени при обработка на анкетите, показват че и тук няма видима корелация, тъй като полученият коефициент на корелация е **-0,353** (корелационните данни са представени визуално на Фигура 5.). Учениците, които са посочили четене и / или домашна работа като основна форма на употреба на дигитални медии, имат средна оценка от **5,3**, като най-ниската средна оценка е при честота 6-8 часа, а най-висока – при 0-2 часа достъп до дигитални медии (вж. Таблица 5б. за отклоненията в резултата).

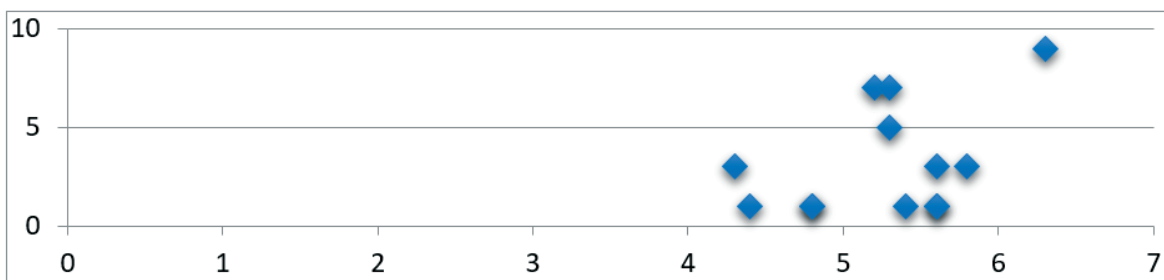
Фигура 5. Корелация на нивото на християнска възпитаност и честотата на използване на дигиталните медии основно за четене / домашна работа

Таблица 5. Отклонения в оценката на християнската възпитаност според честотата на използване на дигиталните медии главно за четене / домашна работа

Честота (време)	Брой ученици	FMS резултат (среден)
0-2 часа	15	5,7
2-4 часа	5	5,2
4-6 часа	3	5,3
6-8 часа	3	4,9
8+ часа	2	5,2
Общо	28	5,3

7. Корелация на нивото на християнска възпитаност и честотата на използване на дигиталните медии предимно за „друго“

В допълнение към трите основни форми на използване на дигиталните медии, на учениците беше дадена възможност да изберат „друго“, ако смятат, че използват цифрови медии предимно за нещо различно от развлечения, социални медии или четене / домашна работа. Не е дадено указание относно това, което може да попадне в категорията „друго“, което позволява открито тълкуване на нейното значение. Интересно е, че тези, които избират отговора „друго“, показват най-висок среден резултат спрямо всички други анкетираните (вж. Таблица 6. за отклоненията в резултата). Учениците, които са избрали „друго“ като основно предназначение за цифрови медии, показват среден рейтинг на ниво на християнска възпитаност от **5,4**. Макар че това е най-високият рейтинг, въз основа на данните няма значителна връзка между християнската възпитаност и избора на „друго“ по отношение на използването на цифровите медии, тъй като полученият коефициент на корелация е **0,428**. С увеличаване честотата на използване на цифрови медии се увеличава и оценката на християнска възпитаност – най-ниската средна оценка е при честота 0-2 часа, а най-висока – при над 8 часа достъп до дигитални медии (корелационните данни са представени визуално на Фигура 6.).

Фигура 6. Корелация на нивото на християнска възпитаност и честотата на използване на дигиталните медии за „друго“ (основно)

Таблица 6. Отклонения в оценката на християнската възпитаност според честотата на използване на дигиталните медии предимно за „друго“

Честота (време)	Брой ученици	FMS резултат (среден)
0-2 часа	6	5,1
2-4 часа	2	5,2
4-6 часа	1	5,3
6-8 часа	2	5,3
8+ часа	1	6,3
Общо	13	5,4

Основни изводи и перспективи на изследването

Резултатите от проведеното корелационно изследване показват, че нито една корелация на оценката на християнска възпитаност на учениците от начална училищна възраст, изучаващи религия, и честотата и формата на използване от тях на дигитални медии не демонстрира някаква пряка връзка между изследваните променливи. Все пак има няколко сегменти от изследването, които заслужават особено внимание. Въпреки че тези елементи не са пряко свързани с използването на дигитални медии, резултатите от отговорите на няколко ключови въпроса, характеризиращи нивото на християнска възпитаност, могат да се повлияят от начина, по който се използват цифровите медии. Отговорите с най-висок рейтинг по отношение на оценката на нивото на християнска възпитаност показват, че вярата влияе върху начина на живот, респективно и на виртуален такъв, което показва силна положителна тенденция: въпроси №7: „Знанията ми по религия ми помагат да различавам доброто от злото, правилното от неправилното.“ – среден FMS резултат 6,1; №14: „Търся възможности да се усъвършенствам и да ставам по-добър.“ – 6,2; №12: „Грижа се за физическото си здраве.“ – 6,2; №13: „Стремя се да бъда честен и справедлив.“ – 6,2; въпроси №16: „Мисля, че всеки трябва да полага усилия, за да има мир.“ и №8: „Опазвам природата и околната среда.“ – с най-висок среден FMS резултат 6,3 и 6,4. Макар че голяма част от изследването показва убедителни доказателства, че съществува видима връзка между честотата и формата на използване на дигитални медии спрямо нивото на християнска възпитаност на децата от начална училищна възраст, изучаващи религия, бъдещите изследвания биха спечелили от търсенето на влиянието на цифровите медии върху тези специфични области на християнска възпитаност.

Използването на Faith Maturity Scale се оказва полезно като отправна точка за измерване на християнската възпитаност на децата в начална училищна възраст, изучаващи религия – християнство-православие. Въпросите относно използването на дигиталните медии, макар и точни, обаче не демонстрираха убедителни резултати. Макар че количественото изследване на корелацията даде първоначално разбиране на изследователския въпрос, включването в проучването на смесени методи и качествени въпроси може да даде допълнителна представа за формата и съдържанието на използване на дигиталните медии. В бъдещи изследвания би било добре да се разбере точно как учениците, изучаващи религия, използват цифровите медии за християнското си формиране. От друга страна, би било полезно да се намерят конкретни области, които биха могли да навредят на християнската възпитаност и да се зададат конкретни въпроси, които биха дали по-задълбочен поглед върху този проблем.

References:

1. McCrindle, Mark. *The ABC of XY Z: Understanding the Global Generations*. Sydney : UNSW Press, 2014.
2. Carr, Nicholas. *The Shallows: What the Internet Is Doing to Our Brains*. New York: Norton, 2011, Pages 1529–32.
3. Parizhkova, L., R. Papancheva i dr. Digitalnite kompetencii i mediaobrazovaniето v preduchilishtna i nachalna uchilishtna vyzrast – poniatia i syvremenni izsledvaniia po problema. V: sp. „Образование i tehnologii“, br. 9, 2018, s. 11.
4. Benson, P. L., M. J. Donahue, and J. A. Erickson. “The Faith Maturity Scale: Conceptualization, Measurement, and Impirical Validation.” In *Research in the Social Scientific Study of Religion*, edited by M. L. Lynn and D. D. Moberg, 1-26. Vol. 5. Greenwich, CT: JAI, 1993, p. 6.
5. Challies, Tim. *The Next Story: Life and Faith after the Digital Explosion*. Grand Rapids: Zondervan, 2005, p. 1170.
6. Carr, Nicholas. *The Shallows: What the Internet Is Doing to Our Brains*. New York: Norton, 2011, Pages 2277, 2652, 2693, 3699.
7. Legkostup, M. Metodologija na korelacionno izsledvane na deca ot nachalna uchilishtna vyzrast, izuchavashti religiiа „Hristiiansko vyzpitatie i cifrovi medii“. // *Godishno nauchno-metodichesko spisanie „Образование i tehnologii“*, vol. 10/2019, ISSUE 1, ISSN 1314–1791, Burgas, 2019, c. 35–42; <http://www.edutechjournal.org/>; COBISS.BG-ID 1270431972

(Endnotes)

1. Creative Research Systems, “Sample Size Calculator,” accessed August 7, 2014, <http://www.surveysystem.com/sscalc.htm>.
2. Dixon, M. J. *Digital media use and adolescent christian formation: a correlation study*. The Southern Baptist Theological Seminary, Louisville, 2014, <https://repository.sbts.edu/handle/10392/4854>
3. The Faith Maturity Scale. Published with reusable license by Jonathan DeVore, June 25, 2015, <https://prezi.com/7vtvov4umron/the-faith-maturity-scale/>